ОРГАНІЗАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

«Improving student mobility is one of the fundamental ways in which young people can strengthen their future employability, as well as their intercultural awareness»

(European Council)

19 травня 2005 року на конференції міністрів освіти європейських країн у місті Бергені (Норвегія) було офіційно підписано відповідну декларацію від імені України про приєднання до Болонського процесу. З цього моменту академічна мобільність стала одним із ключових пріоритетів у реформуванні української вищої освіти, спрямованим на її гармонізацію з європейськими стандартами та розвиток міжнародного співробітництва.

Отже що таке Академічна мобільність, для чого вона потрібна, як з нею працювати? Ці та інші питання стануть предметом подальшого аналізу.

Академічна мобільність – це можливість для здобувачів освіти, викладачів і працівників освіти тимчасово навчатися, стажуватися, викладати чи проводити дослідження в іншому закладі (в Україні або за кордоном) заради підвищення професійного рівня, обміну досвідом і розвитку компетентностей.

Що ж стало передумовами впровадження академічної мобільності в освіту України: 1. *Інтеграція України у європейський освітній простір*. Після приєднання України до Болонського процесу (2005 р.) наша система освіти почала гармонізуватись із європейськими стандартами. Це означало: визнання дипломів і кредитів (ECTS); єдність вимог до навчальних програм; відкритість для академічного обміну. 2. *Необхідність підвищення якості освіти*. Мобільність стала інструментом для: ознайомлення з кращими світовими освітніми практиками; розвитку інноваційного викладання; формування конкурентоспроможних фахівців, готових працювати у міжнародному

середовищі. 3. *Розвиток міжнародного співробітництва*. З'явилися програми: Erasmus+, Horizon Europe, DAAD, Fulbright, CEEPUS, які підтримують обміни студентів і викладачів; міжвузівські угоди про співпрацю, подвійні дипломи, літні школи тощо. 4. *Цифровізація та відкритість освітнього середовища.* Онлайн-курси, спільні освітні платформи та дистанційні формати зробили можливим короткотермінове навчання чи стажування за кордоном навіть без фізичного переміщення. 5. *Прагнення молоді до самореалізації й міжнародного досвіду*. Сучасні студенти хочуть отримувати практичні знання, удосконалювати мови, знайомитися з іншими культурами — це природно стимулює розвиток академічної мобільності.

Розвиток академічної мобільності в Україні регулюється низкою законів, постанов і міжнародних документів, що формують її правову основу.

Закон України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 № 1556-VII) містить статтю 1 з визначенням академічної мобільності, та статтю 62, яка закріплює право здобувачів вищої освіти на академічну мобільність (кредитну та ступеневу). **Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII)** визначає загальні правові засади освіти і міжнародного співробітництва у сфері освіти. **Закон України «Про фахову передвищу освіту» (від 06.06.2019 № 2745-VIII).** Цей Закон прямо визначає, що здобувачі фахової передвищої освіти, а також педагогічні працівники ЗФПО, мають право на академічну мобільність (навчання, викладання, стажування чи проведення дослідницької, мистецької, спортивної діяльності) в іншому закладі освіти чи установі в Україні або за кордоном.

Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ):

- Постанова КМУ від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність»: це основний документ, що детально регулює процедуру, форми (кредитна, ступенева) та порядок визнання результатів (перезарахування кредитів) академічної мобільності. (Примітка: До цієї постанови можуть вноситися

зміни, що врегульовують мобільність в умовах особливих обставин (наприклад, воєнного стану).

- Постанова КМУ від 13 травня 2022 р. № 599 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності». Ця Постанова є надзвичайно важливою, оскільки вона внесла зміни до Постанови № 579, врегулювавши, зокрема, питання реалізації права на академічну мобільність в умовах воєнного стану (збереження посад, зарахування результатів навчання за кордоном).
- Постанова КМУ від 4 березня 1996 р. № 287 «Про затвердження Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання та стажування»: регулює питання фінансового та матеріального забезпечення учасників міжнародної мобільності.
- Постанова КМУ від 28 грудня 2016 р. № 1050 «Деякі питання стипендіального забезпечення»: врегульовує питання збереження стипендії за студентами, що перебувають на програмах мобільності.

Міжнародні Документи (Основа інтеграції):

- Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» (Болонська декларація, Болонья, 19.06.1999): документ, до якого Україна приєдналася у 2005 році, визнаючи принцип мобільності.
- Лісабонська конвенція (Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні): забезпечує правову основу для визнання дипломів та періодів навчання, що є критичним для академічної мобільності.

Внутрішні акти закладів освіти розроблено на основі центральних законів і постанов. Вони є обов'язковими для його учасників: Положення про академічну мобільність, Договори/Угоди про співробітництво між українським ЗВО та закордонними/вітчизняними партнерами; індивідуальні навчальні плани та Угоди про навчання (Learning Agreements) - документи, що безпосередньо оформлюються для кожного учасника мобільності.

Згідно з нормативно-правовою базою української освіти, зокрема Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність

(затверджено Постановою КМУ № 579, зі змінами), академічна мобільність класифікується за різними критеріями.

1. За процедурою визнання результату програми. Ця класифікація є основною у контексті цілей навчання.

Кредитна мобільність: тимчасове навчання, стажування чи дослідження (як правило, від одного до двох семестрів), після якого здобуті кредити ЄКТС та результати навчання перезараховуються у закладі постійного навчання. Учасник повертається і продовжує навчання у своєму закладі.

Ступенева мобільність: навчання учасника в іншому закладі-партнері (в Україні або за кордоном) з метою здобуття освітнього ступеня (молодшого бакалавра, бакалавра, магістра тощо). Учасник отримує диплом (спільний, подвійний або закордонний).

2. За місцем реалізації (географічна класифікація)

Внутрішня мобільність: переміщення учасника освітнього процесу (студента, викладача) до іншого закладу освіти або наукової установи в межах України. **Міжнародна (зовнішня) мобільність:** переміщення учасника освітнього процесу до закладу освіти або наукової установи за межами України або, навпаки, прийом іноземного учасника в українському закладі.

Мобільність учасників освітнього процесу, які здобувають освітній ступінь фаховий молодший бакалавр, може **реалізуватися у таких формах**: навчання (за освітніми програмами кредитної або ступеневої мобільності); мовне стажування (для поглиблення мовних компетенцій); навчально-наукове стажування (для опанування дослідницьких методів); практична підготовка (Практика навчальна, виробнича, переддипломна); літні школи, короткострокові інтенсиви; інші форми, що не суперечать законодавству та можуть бути зараховані як результати навчання (наприклад, окремі курси, тренінги, семінари, неформальна освіта).

Для працівників закладів освіти (для наукових, науково-педагогічних, педагогічних та інших працівників) **форми мобільності** включають: участь у спільних освітніх та/або наукових проєктах (діяльність у складі тимчасової

проєктної групи, часто за рахунок грантів); викладання (надання освітніх послуг в іншому закладі-партнері); наукове дослідження (здійснення дослідницької діяльності); наукове стажування (проведення досліджень, підвищення кваліфікації); підвищення кваліфікації (проходження програм для поглиблення професійних знань); інші форми, такі як: участь у семінарах, конференціях, симпозіумах, виставках; виступи та публікації у межах певної спеціальності/галузі знань.

Академічна мобільність є ефективним інструментом розвитку професійного потенціалу, тому, звісно ж має певні переваги.

Переваги академічної мобільності для студентів: розширення академічного досвіду (студенти мають змогу навчатися в іншому освітньому середовищі, ознайомитися з новими методиками викладання, альтернативними підходами до вирішення професійних задач); поглиблення фахових знань (завдяки залученню до нових курсів, дослідницьких програм або проєктів, студенти розвивають глибше розуміння своєї спеціальності); розвиток soft skills (мобільність сприяє розвитку комунікабельності, відповідальності, критичного мислення, адаптивності та навичок самостійного навчання); професійна орієнтація (студенти мають змогу визначити свої інтереси й цінності через знайомство з різними академічними та практичними підходами до професії); розширення соціальних і професійних контактів (мобільність дозволяє встановити нові зв’язки з викладачами, студентами, роботодавцями з інших регіонів, що може стати основою для майбутньої кар'єри).

Переваги академічної мобільності для викладачів: професійний розвиток (участь у мобільності стимулює вдосконалення педагогічної майстерності, впровадження інноваційних методик, залучення до міжінституційних програм); обмін досвідом і кращими практиками (викладачі отримують можливість ділитися напрацюваннями та переймати досвід колег з інших закладів освіти); розширення наукових зв’язків (мобільність сприяє створенню спільних дослідницьких проєктів, участі в конференціях,

публікаційній активності); підвищення престижу викладача та закладу освіти (активність викладачів у програмах мобільності підвищує репутацію закладу, сприяє інтернаціоналізації освіти); мотивація до вдосконалення (контакт з іншими академічними культурами підштовхує до перегляду звичних підходів, стимулює до навчання та саморозвитку).

Для того щоб академічна мобільність не залишалася лише формальним правом, необхідно створити організаційні механізми її впровадження. У нашому коледжі вже зроблено низку практичних кроків:

1. Створено Положення про академічну мобільність та визнання результатів навчання.

2. Визначено координатора мобільності.

3. Визначено алгоритм подання заявки й конкурсного відбору. Процедура участі для студентів включає наступні етапи: подача заявки; внутрішній конкурсний відбір; узгодження індивідуального навчального плану; підписання угоди про мобільність; навчання в іншому ЗВО; визнання результатів.

4. Заключені договори про співпрацю щодо реалізації програм академ. мобільності та ведеться облік закладів – партнерів.

5. Також проведено заходи з академічної мобільності між нами й закладами партнерами. Було використано такі форми роботи: лекції, конференції, Workhop, освітній форум, дискусійна панель.

Попри значні досягнення, система академічної мобільності в Україні стикається з низкою викликів, що потребують системного реагування.

Виклик 1 пов'язаний з обмеженням фізичної міжнародної мобільності для здобувачів освіти чоловічої статі. Шлях подолання: пріоритетність (дистанційної) та змішаної мобільності, а також внутрішньої мобільності для розширення освітніх можливостей в межах України.

Виклик 2: залежність від зовнішнього фінансування (грантодавці) та обмежена можливість інституційного фінансування мобільності для більшості студентів і викладачів. Шлях подолання: активізація роботи з пошуку нових

грантових програм, орієнтованих на фахову передвищу освіту, а також розвиток безкоштовних віртуальних обмінів (Virtual Exchange).

Виклик 3: складнощі у повній гармонізації навчальних планів (перезарахування кредитів). Викладачі можуть чинити опір визнанню кредитів, отриманих в іншому ЗВО, через різницю в програмах. Шлях подолання: запровадження чітких шаблонів Угод про навчання (Learning Agreements) на рівні циклових комісій, щоб мінімізувати бюрократію та забезпечити гарантоване перезарахування.

Виклик 4: недостатній рівень володіння іноземною мовою (особливо англійською) серед частини студентів та викладачів. Шлях подолання: включення мовної підготовки (курси іноземної мови) до планів підвищення кваліфікації викладачів та створення мовних клубів/практикумів для студентів та викладачів, які планують мобільність.

Україна створила міцне нормативне та організаційне підґрунтя для розвитку академічної мобільності. Проте справжній успіх потребує переходу від реалізації окремих заходів до системної культури мобільності. Академічна мобільність має стати не лише інструментом міжнародного обміну, а й каталізатором інноваційного розвитку освіти, інтеграції у європейський простір і підвищення конкурентоспроможності випускників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38–39. – Ст. 380.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37–38. – С. 2004.
3. Закон України «Про фахову передвищу освіту» від 06 червня 2019 р. № 2745-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 35. – Ст. 238.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність». – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-п (дата звернення 03.11.2025).

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2022 р. № 599 «Про внесення змін до Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність». – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2022-%D0%BF#Text (дата звернення 03.11.2025).

6. Bologna Declaration. Joint Declaration of the European Ministers of Education. Bologna, 19 June 1999. – Режим доступу: https://www.ehea.info/page-ministerial-conference-bologna-1999 (дата звернення 15.10.2025).

7. Council of the European Union. (2009). Council conclusions on the modernisation of higher education. – Official Journal of the European Union, C 155, 3–7.

8. Литвинова С. Г. Академічна мобільність як чинник європейської інтеграції вищої освіти України // Освітологічний дискурс. – 2021. – № 2. – С. 75–85.

9. Калашнікова С. А., Луговий В. І. Академічна мобільність як механізм інтернаціоналізації вищої освіти // Вища освіта України. – 2020. – № 4. – С. 18–27.

10. Овчарук О. В. Академічна мобільність у контексті забезпечення якості освіти: теоретичні та практичні аспекти // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2022. – № 1. – С. 47–52.

Список використаних джерел представлений у вигляді QR-код https://www.qrcode-monkey.com/